

A társadalmi beilleszkedés stratégiái: csongrádi reformátusok a katolikus „tengerben”

A vallási kisebbségek helyzetét és mindennapi nehézségeit taglaló történeti irodalom folyamatos gyarapodása azt bizonyítja, hogy a helyi közösségek vizsgálata mindig új árnyalatokkal képes gazdagítani a felekezetek együttélésével és a felekezeti közötti konfliktusokkal kapcsolatos tudnivalókat.¹ Tanulmányomban Csongrád város társadalomtörténetének egy korábban nem vizsgált szeletét, a helyi református kisebbség társadalmi integrációjának útját és lehetőségeit elemzem a 19. század elejétől a csongrádi református templom felépüléséig (1937).

Csongrádi katolikusok, szentesi reformátusok

A tény, hogy Szentes lakosai a 16. század folyamán reformátusok lettek, alapvetően meghatározta a település kapcsolatát a szomszédos, római katolikus Csongráddal. Az első, dokumentált ellentét keretét a szentesiek által csak „futás”-ként emlegetett esemény adta.

A törökökkel együttműködő tatár csapatok 1685 nyarán Szentesen ütötték fel főhadiszállásukat, a szentesiek pedig – kilátástalan helyzetükben – a csongrádi vár falai közé menekültek. A csongrádiak befogadták a menekülőket, ám az előljáróság az istentiszteletek tartását és a református gyermekek hitoktatását megtiltotta. A szentesiek ezért éberen figyelték a városunkban tartózkodó tatár csapatok mozgását, és mikor azok elvonultak, rögvést elhagyták a kényelmetlen vendégséget.²

A III. Károly király által kibocsájtott *Carolina resolutio*t követően a két település ellentéte tovább mérgesedett.³ A katolikus ünnepek és munkaszüneti napok megtartását ugyanis a csongrádi plébános éberen felügyelte az egész környéken. 1725-ben például, miután Szent Imre napját a szentesiek végig dolgozták, és a csongrádi plébános mindezért megfeddte őket, a papot kis híján meglincselték.⁴

Protestánsok Csongrádon

A 17–18. században Csongrád felekezetiileg homogén volt, kizárólag római katolikusok lakták.⁵ Az első ismert adat, mely egy kálvinista beköltözőről tanúskodik, 1827-ből származik. Egy püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyvben olvashatjuk a szentesi születésű, ám Csongrádon

1 Példaként lásd. Muntagné Tabajdi Zsuzsanna munkáit.

2 SIMA 1914. 145–146.

3 *Carolina resolutio*: III. Károly királynak a magyar protestánsok helyzetét rendező határozata (1731). Legfontosabb intézkedései közé tartozott, hogy a földesúri jogor a vallásyakorlásra is kiterjesztette, kemény büntetéssel sújtotta a római katolikus vallásról evangélikusra térőket, illetve minden felekezet számára kötelezővé tette a katolikus ünnepek megtartását. MAGYAR KATOLIKUS LEXIKON II. 175–176.

4 SIMA 1914. 223.

5 A korabeli Canonica Visitatiókban egyértelműen leszögezik, hogy Csongrádon korábban nem éltek más vallásúak.

szolgálatot teljesítő Ibolya István 30 esztendőös kálvinista hajdú nevét. Vallomása alapján Ibolya István tanúja volt annak a jelenetnek, amikor a csongrádi plébános zsírral kente beteg szakácsnőjét. A plébános felháborodottan jelentette ki, hogy a hajdú csak kicsinyes bosszúját akarja kitölteni rajta azért, mert szerelmétől, a plébániai cselédlánytól eltiltotta. Az atya ugyanis attól tartott, „nehogy fatytyazás által botránkozás támadjon a Papi háznál”.⁶ A plébános védelmére írt bizonylatban egy másik dicstelen esetet is felemlítenek a tanú szavainak hiteltelenítésére: „A fentebb nevezett Kálvinista Ibolya Istvány, mint afféle Hajdú az Uraság munkásainak egy Kutyát lőtt. Dányi Jánosnak Csongrádi Lakosnak meg parantsolá, hogy a kutyát darabolná fel és káposztával főzné meg a Katolikus munkásoknak, kik meg evén káposztával a kutya húst, rendre meg betegettek”.⁷ A történetet az egész város ismerte, és az elbeszélések szóhasználatából kitűnik, hogy nem elszigetelt, egyéni csínyként vagy a parasztok eszén túljáró hajdú eseteként, hanem *felekezeti közötti konfliktusként* értékelték: a kálvinista története, aki kutyával eteti a katolikusokat. Eszes Antal 70 esztendőös tanácsbéli vallomásában a hajdú erkölcsi-jellembeli gyengeségei mellett következőképpen summázza legnagyobb bűnét: „Kálvinista – kár Csongrádon tartani”.⁸ A kihallgatáson a hajdút is megszólaltatták, aki állítása szerint jól boldogult Csongrádon, és majdnem minden nap eljárt a katolikus templomba szentmisét hallgatni.⁹

Ibolya Istvánt szolgálata kötötte Csongrádhoz, nevét a későbbiekben nem lelmi a település lakói között. A nem sokkal később, 1828-ban készült településszintű összeírás egyetlen lutheránus családról számol be.¹⁰

A 19. század derekától egyre több protestáns lakosa lett a városnak. Lendvai Lajos helvét hitvallású uradalmi ügyész és katolikus felesége, Draskovits Jozefa gyermekét például 1849-ben tartották keresztvíz alá – vagyis a korabeli gyakorlatnak megfelelően az apa adott reverzálist.¹¹ Az 1850-es években a csongrádi lakosok sorában találjuk Csajági József református nemeset és a lutheránus Hering József könyvkötőt.¹² A kiegyezést követő években a Csongrád belterületén élő 16.772 római katolikus mellett 517 zsidó, 56 ágostai, 9 *helvén* és 2 görög katolikus lelket vett számba a csongrádi plébános.¹³

Az első, református születésnőről az 1860-as évek közepén szerzünk tudomást. Magdits Gáspárné okleveles születésnő évi 50 forint fizetséget kapott a településtől. Magditsné egészen 1888-ig háborítatlanul végezte munkáját, amikor is Hegyi Antal plébános megtiltotta neki, hogy más vallású léte a katolikus templom sekrestyéjébe lépjen, így a kezei közt született gyermekek keresztelójén részt vegyen. Magditsné viszont jól tudta, hogy a katolikus édesanyák a keresztelő lebonyolítását a baba kiemelkedően fontos feladatának tekintik, melynek elmaradása esetén nem veszik igénybe szolgálatait. A születésnő polgári peres eljárás keretei között próbálta bebizonyítani, hogy a sekrestyéből való kitiltás számára a hivatalától való megfosztással egyenlő.¹⁴

6 VPL APriv. Mátyus János 1824. június 22. Bizonylat, több tanú aláírásával.

7 VPL APriv. Mátyus János, 1824. június 22. Bizonylat, több tanú aláírásával.

8 VPL APriv. Mátyus János, 1823. július 10. Tanúkihallgatási jegyzőkönyv, Eszes János vallomása.

9 „Ámbár Reformatus vagyok, majd minden nap megjelenek itt a Katolikus Templomban”. 1823. július 10. Tanúkihallgatási jegyzőkönyv, Ibolya István vallomása. A gyakorlat korántsem szokatlan: ekkoriban a Csongrád Tés nevű filiájában élő lutheránusok is – prédikátor híján – római katolikus ájtatosságokon és lelki oktatásokon vettek részt. VPL APar. Cs. 1815. július 2. A tési dohánykertészek levele a megyéspüspöknek.

10 BARTA 1980. 198.

11 NPI Születési anyakönyvek, 1849. február 14.

12 NPI Születési anyakönyvek.

13 NPI Historia Domus, Csongrád I. kötet, 113.

14 Magditsné tevékenységéről részletesen lásd: GYÖNGYÖSSY 2014. 188–192.

A Csongrádon élő protestánsok általánosságban a vagyonosabb hivatalnoki réteghez tartoztak, vagy tisztességes ipari foglalkozásokat űztek. 1895-ben a csongrádi főszolgabíró és a szolgabíró is református volt, akárcsak a községi orvos, Borsos János. Borsos fia, Imre így emlékezett vissza az 1890-es évekbeli állapotokra: „A város 99 százaléka katolikus volt. Édesapám, Szomodj Antal késester és Bagossy József kereskedő képezték Csongrádon a református egyházat. Ők hárman felkérték Vannay Ferenc rajztanárt a református vallás oktatására, és ezért kapott szüleinktől havi 5 forintot. Mindössze ketten voltunk tanítványai: Szomodj Pista és én.”¹⁵ Vannay Ferenc tehetséges festő is volt, így Hegyi Antal plébános tőle rendelte meg a Nagyboldogasszony-temp-lomba a Mária Mennybevétele (1894) és a Szent Anna (1896) oltárképeket.¹⁶

Hegyi Antal és Vannay munkakapcsolata azért is figyelemreméltó, mert a csongrádi plébános rendszeresen hangot adott az eltérő felekezetek tagjai iránt táplált, mélységes ellenszenvének. A *Csongrádi Közlöny* hasábjain felhárbitónak nevezte, hogy a római katolikus város legfontosabb vezetői pozícióiban zsidók és reformátusok ülnek.¹⁷ Réti Ferenc járási szolgabíró intézkedéseit vallásellenes offenziók sorozataként értékelte, melyek ellenében – katolikus lelki vezetőként – keményen ki kell állnia. Tanulságos példa a cikkek sorából az úrnapi gallyak szedésének tilalma és az ünnepi mozsárlövészek betiltásának ügye.¹⁸ Mikor Borbás Ferenc szolgabírósági alkalmazott házasságkötése előtt református menyasszonya felekezetébe tért, Hegyi plébános a sajtó útján kísérelte megszégyeníteni, illetve a katolikus valláshoz való „hütlenségét” hivatali szorgalmával összefüggésbe hozni.¹⁹ Ifj. Lászlóffy László földbirtokost azért nem jegyezte be a házasulandók közé, mert jegyese luteránus nő volt.²⁰ Hogy milyen ellentmondásos volt a református értelmiségiek megítélése a vizsgált korszakban Csongrádon mutatja, hogy Pepich Zsella református tanár-nő hivatalba lépését – elérő vallása okán – heves szülői tiltakozás kísérte.²¹

A csongrádi protestánsok eleinte csak Szentesen hallgathattak istentiszteletet. A 19–20. század fordulóján viszont már a Központi Elemi Iskolában vagy a Polgári Leányiskolában mondott prédikációt Futó Zoltán és Gerőc Lajos szentesi lelkész, nagyobb ünnepeken Pap Lajos körlelkész.²² A csongrádi református fiókegyházat hivatalosan 1904. október 31-én alakították meg a polgári leányiskola rajztermében.²³

15 DR. JÁNOSI 1983. 70. A református gyerekek hirokratásáról szóló, helyi határozatot 1896-ban hagyta jóvá az Iskolaszék. CsML CsL Iskolaszéki jegyzőkönyvek 1896. 10. 23. 7. sz

16 : VPL APar. Cs. 1898. augusztus 27. Püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyv, Vannay Ferenc vallomása.

17 *Csongrádi Közlöny*, 1895. december 22. II. évf. 51. szám, 3. old.

18 *Csongrádi Közlöny*, 1895. június 23. II. évf. 25. szám, 3. old.

19 „Lelke számol érte az Isten előtt s az efféle kaliberű emberekkel, kik asszonyért hagyják el a hitüket, a katolikusok nem vesztenek, a protestánsok meg nem nyernek, hanem el nem fojthatjuk a felett érzett visszatetszésünket, hogy egy kath. községnek kath. alkalmazottjai vállalkozzanak ilyenmő szolgáltatokra. A kik így gondolkoznak vallás tekintetében, hogyan érezhetnek azok kötelességtudás dolgában?” *Tiszavidék*, 1893. május 21. IV. évf. 21. szám, 3. old.

20 VPL APriv. Hegyi Antal, 1892. március 14. A csongrádi lakosok levele a váci Püspöki Szentszéknek.

21 *Csongrád Újság*, 1905. október 22. III. évf. 43. szám, 2. old.

22 MNL CsML CsL Iskolaszéki jegyzőkönyvek, 1896. március 22. 124. sz. A Szentesi Ev. Ref. Egyház Lelkesi Hivatalának kérésére, a csongrádi református vallású lakosok részére tartandó istentisztelet helyiségül a központi iskola 1. fiúosztályának tantermét engedik át vasárnaponként.

23 *Csongrádi Újság*, 1904. október 30. II. évf. 44. szám, 2. old.

Áttérések, kitérések

Bár a 19–20. század fordulóján a csongrádi zsidók és reformátusok száma egyaránt gyarapodott, számuk a római katolikus többség mellett továbbra is eltörpült (kb. 21.000 az 500-hoz). Ennek következtében a társadalmi betagozódás előmozdításának legfontosabb lehetősége a vallás- vagy felekezeti váltás volt.

Az áttérés és kitérés rendjét a vizsgált időszakban az 1868. évi 53. törvénycikk vonatkozó paragrafusai határozták meg. A törvény főbb pontjai szerint csak 18 év felettiek kezdeményezhettek ilyen eljárást. Két szabadon választott tanú jelenlétében kellett jelentkezni az elhagyni kívánt gyülekezet helyi vezetőjénél, hol a távozási szándékot fennszóval kifejezték. Két hét elteltével ezt megismételték. A lelki vezető mindkét kijelentkezés alkalmával igazolást állított ki – ha ezt bármilyen okból megtagadta, a tanúk igazolása is elegendő volt. Ha az igazolásokat a választott egyház lelkészének bemutatják, a szükséges szertartásoknak nem volt tovább jogi akadálya. Az áttérés sikerességéről a hátrahagyott egyház vezetőit is értesítették.²⁴

A csongrádi Nagyboldogasszony-templom irattárában található adatok szerint az első áttérő Bimbó Mária hajadon volt 1860-ban.²⁵ A következő tíz esztendőben hat férfi követte a példáját – közülük hárman nőtlen, fiatal legények. 1870-től a századfordulóig összesen nyolc református döntött úgy, hogy a római katolikus egyház tagjai közé lép. A következő három évtizedben számuk megháromszorozódott (35 áttérés), 1930 és 1937 között további 13 áttérés történt. 1860 és 1937 között összesen 64 személy vonatkozó iratanyaga maradt fenn a csongrádi plébánián. Férfiak és nők aktái közel azonos arányban vannak (30–34). 34 nőből 21 gyermek vagy hajadon, három pedig özvegy. A férfiaknál hét esetben bizonyos, hogy nőtlen ifúról van szó.

Az áttértek születési helyét tekintve igen nagy a változatosság: a személyes iratokban 17 különböző település nevével találkozunk elsősorban Békés és Bács-Kiskun megye területéről. Az eredeti (elhagyni kívánt) vallás megnevezését illetően a következő változatok fordulnak elő: *helvét* (10), *evangélikus református* (14) *reformált* (6), *ágostai evangélikus* (5), *ágostai* (3), *evangélikus lutheránus* (1), *lutheránus* (1), *kálvinista* (1). Mindez azt a benyomást kelti, hogy valójában nem tudtak különbséget tenni a protestáns egyházak és irányzatok között.

Az átkeresztelkedők társadalmi státuszáról a legritkább esetben értesülünk. Úrhölgynek avagy úrasszonynak két személyt neveztek, de a listán szerepel például Somogy vármegye főjegyzőjének özvegye is, illetve a csongrádi polgári iskola igazgatójának felesége.²⁶ A vizsgált névsorban meglepően sok az árva és házasságon kívül született személy.

Özv. Ballai Jánosné Soós Mária az egyetlen, akiről bizonyosan kiderül, hogy halálos ágyán tért a római katolikus egyház tagjai közé. A kérvényező egészségi állapota okán Hegyi Antal plébános felmentette a kétszeri kijelentkezés feltétele alól.²⁷ Több esetben azt láthatjuk, hogy – jellemzően a családfo döntése nyomán – pár év elteltével több közeli családtagot is megkereszteltek. Ez történt a három Budai gyermekkel is, kiknek édesapja Szarvason született, és 1912-ben,

24 1868. évi LIII. törvénycikk a törvényesen bevett keresztyén vallásfelekezetek viszonzosságáról. Részletesen lásd: <http://net.jogtar.hu>

25 NPI 1860. november 18. Bimbó Mária helvét hirtvallású áttérése. A Váci Püspöki és Káptalani Levéltárban található *Conversi et apostatae* iratsomó átválogatása újabb adatokkal egészítheti ki a helyi plébániai anyagból kinyert információkat.

26 NPI özv. Plachner Sándorné Nádasdi Sárközy Emilia, Somogy vármegye főjegyzőjének özvegye, 1926. márc. 17; Krómer Józsefné Dencsi Valéria 1928. nov. 20.

27 NPI özv. Ballai Jánosné Soós Mária, 1891. okt. 9.

húsz esztendőskorában hagyta el *evangélikus lutheránus* vallását.²⁸ Krómer Mária Valéria tíz esztendőskorában, két évvel édesanyja áttérését követően keresztelkedett meg.²⁹ Kőrös Terézia és Ilona áttérésénél római katolikus férjeik és sógoraik tanúskodtak. Az ügymenetet azért kellett sürgetni, mert az egyik menyecske várandós volt, és a reverzális szerint a születendő gyermeknek az anyja vallását kellett volna követnie.³⁰ A kiskunhalasi születésű Sütő Sándor csongrádi katolikus menyasszonya miatt szánta rá magát a felekezésváltásra.³¹ A Törökszentmiklóson született, majd 1934-ben átkeresztelkedett Vattay Ferenc felesége és leánya is római katolikus volt.³²

Idős korban, a házastárs halála után több, korábbi felekezetet váltó visszatért korábban elhagyott vallásához. Miután Martinek Mihály felesége elhalálozott, „az utolsó akadály is elhárult” az előtt, hogy házasságkötése előtt elhagyott római katolikus vallását újból felvegye.³³ Négy további asszony szintén a házastárs halálát követően szánta rá magát a felekezésváltásra.

A szentesi lelkészek a vizsgált időszakban összesen három esetben állították ki a törvényileg előírt elbocsájtó leveleket. Az igazolásokat jellemzően a két tanúnak kellett megfogalmaznia és aláírnia: ha ők nem tudtak írni-olvasni, a szentesi római katolikus plébániához fordultak, ahol a pap vagy az egyik egyházzsolga sietett a segítségükre. 1872-ben Bozsik Mihály katona áttérése kapcsán felséjlik az elzárkózás oka. A szentesi plébános a következőt jelentette a kerületi esperesnek: „Filó János szentesi lelkész illetlen kifejezésekkel kikelve a két tanút megtámadta: illetőleg oda nyilatkozott, hogy ő Bozsik Mihályt hívének nem ismeri, mert a csongrádi református hívek a szentesi helv. vallású egyházközséghez nem tartoznak. Különben az illető vagy a csongrádi megbízottnál, vagy pedig Kecskemétre jelentkezzen.”³⁴ Nagyon úgy tűnik, hogy a kijelentés érdemi tartalma a csongrádi hívekig már nem jutott el, hisz nem akadt rá példa, hogy áttérésük ügyében Kecskemétre utaztak volna.

A tanúk személyét vizsgálva azt láthatjuk, hogy ha egy református vallású fiatalasszony katolikus férje hitére tért, férje, apósa vagy sógora kísérte a lelkészhez. Jellemző továbbá, hogy nőknek a barátnők tanúskodtak, ám férfiaknak sosem jegyezték be női tanúkat. Aki nem tudott, vagy akart Csongrádról tanúkat vinni, kiment a szentesi piacra, ahol alkalmi ismerősöket keresett a feladatára. Így tett Lucza Márton kubikos is 1882-ben, akit a lelkész – „szokás szerint” – elutasított, ám tanúi írni-olvasni és bizonyítványt kiállítani nem tudtak. Mikor erre rájöttek, a társaság széteszlott, a tanúk visszatértek napi dolgaikhoz. Az első bejelentés érvényességét a második tanúk igazolták le.³⁵ Egy sajátos „specialista” alakja is kirajzolódni látszik az iratokban: Juhász Mátyás lehetett az, akiről elterjedhetett, hogy tudja, miként zajlik egy ilyen bejelentés; mit kell tenni, hogyan kell bizonyítványt megfogalmazni. A tanú tapasztalata bátorságot adhatott a felekezésváltást fontolórnak.

A következőkben megvizsgáljuk hányan döntöttek úgy Csongrádon, hogy elhagyják a római katolikus egyházat. A 19. század közepétől 1937-ig összesen öt nő és tíz férfi tért át a református egyház kebelébe. Az asszonyok közül három Szentesre került csongrádi menyecske volt, a férfiak közül ketten szülőföldjükről távol telepedtek le. Áttérésükről a csongrádi plébános utólag

28 NPI Budai Erzsébet, Terézia, Ferenc, Budai Mihály és Leirer Teréz gyermekei, 1915. jan. 18.

29 NPI Krómer Mária Valéria, 1930. aug. 26.

30 NPI Papp Józsefné Kőrös Ilona és Győri Rókusné Kőrös Terézia, 1931. júl. 30.

31 NPI Sütő Sándor, 1875. nov. 1, nov. 16.

32 NPI Vattay Ferenc, 1934. márc. 28.

33 NPI Martinek Mihály, 1933. ápr. 24.

34 NPI Bozsik Mihály, 1872. okt. 23; 1873. febr. 2.

35 NPI Lucza Márton, 1882. nov. 3; nov. 6.

értésült. A többi tíz esetben azt láthatjuk, hogy idősebb korban, ötvenes, hatvanas éveikben döntöttek a felekezetváltás mellett. Fekete Rozália esete kiemelésre érdemes lehet: az asszony azért vált evangélikussá, hogy első férjétől könnyebben elválhasson. Új vallását viszont sosem gyakorolta, halála közeledtével pedig vissza akart térni a római katolikus egyházba.³⁶

Reformátusok a katolikus tengerben

Tanulságok

Összességében megállapítható, hogy a csongrádi római katolikus egyház a városba érkező, jellemzően máshol született protestánsokat az esetek többségében magába olvasztotta. A katolikus egyházba való átkeresztelkedés a „gyüttmentek” betagozódásának kulcsfontosságú lépése volt. Jelezte annak a szándékát, hogy az illető hajlandó az integráció útjában álló akadályokat elhárítani, szeretne a közösségi reprezentáció fontos alkalmain, a díszes egyházi ünnepeken, a szentmiséken részt venni. Tiszrán körvonalázódik továbbá annak vágya, hogy a halmozott társadalmi hátrányoknak (például református árva) legalább egy része feloldódjon. Ha valaki máshol, vagy házasságon kívül született, esetleg árva, azon változtatni nem lehet – a felekezeti-hovatartozáson viszont igen.

Láthatjuk továbbá, hogy igen sok a fiatal, huszonéves hajadon leány és fiatal legény, aki vallás- vagy felekezetváltására adta a fejét. Csongrádon ugyanis a protestáns gyülekezethez való tartozás jelentősen rontotta a házassági esélyeket: a egyes házasságokat pedig a legkevésbé sem támogatták. Ha ilyenre került sor, a reverzálist mindig a katolikus házastárs javára állították ki, a születendő gyermekek mind katolikusok lettek. Idős nők, özvegyek még a másik jellemző csoport, akik a családi vagy házastársi nyomás megszűnésével azonnal meglépik a betagozódás gesztusát, leteszik a másság, a különbözőség terhét. Az átmenetelt jelentősen könnyítette, hogy a csongrádi reformátusok számára a hit gyakorlása akadályokba ütközött: istentiszteletet csak Szentessen hallgathattak, ám a rendszeres ingázáshoz Szentessé messze volt.

Hogy Csongrádon mennyire nem érvényesült a protestáns egyházak gravitációja, látványos módon megmutatkozott az 1890-es években. Ekkoriban ugyanis egy olyan római katolikus plébánosa volt a városnak, aki politikai aktivitásával és karakteres, nehéz személyiségével erősen megosztotta a híveket: Hegyi Antalt vagy gyűlölték, vagy imádták. Olyanok is akadtak, kiket a plébános iránti elégedetlenség a római katolikus egyház elhagyására sarkalt. 1897–98-ban összesen 11-en szánták rá magukat erre a lépésre, közülük kilencen ugyanazon a napon, csoportosan fejezték ki szándékukat.³⁷ A kiábrándultak számára egy másik felekezet nem jelentett alternatívát.

Csongrádon tehát, aki a római katolikus egyházba tért, szándéknyilatkozatot tett a közösség mellett: elhagyta az elhagyhatót, mássága, idegensége jelét: vallását, melynek szálait a lehetőségek hiánya elvékonyított, és melyet a csongrádi református templom 1937-ben történt felépülése előtt aligha volt esélye ápolni és megerősíteni.

³⁶ NPI Fekete Rozália, 1927. aug. 18, szept. 6.

³⁷ NPI 1898. április 25.

IRODALOM

BARTA László

1980 Az 1828. évi országos összeírás Csongrádon. In. BÁLINT Gyula György szerk.: *Mozaikok Csongrád Város történetéből 1980*. Szeged, Kiadja Csongrád Város Polgármesteri Hivatala művelődési és ifjúsági irodája. 188–201.

GYÖNGYÖSSY Orsolya

2014 *Plébánia és társadalom. A római katolikus alsópapság és a laikus templomszolgák társadalmi szerepe Csongrádon a 19. század második felében*. Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 48; A Vallási Kultúrakutatás Könyvei 16. Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged.

DR. JÁNOSI Monika

1983 Egy öreg csongrádi orvos visszaemlékezései. Dr. Borsos Imre önéletírása (részlet). In. BÁLINT Gyula György szerk.: *Mozaikok Csongrád város történetéből 1983*. Csongrád, Kiadja Csongrád Város Polgármesteri Hivatala művelődési és ifjúsági irodája. 64–87.

MAGYAR KATOLIKUS LEXIKON

1993 Dr. Viczián János szerk. II. kötet

SIMA László

1914 *Szentes város története*. Szentes város közönsége, Szentes.

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltár Csongrádi Levéltár, Iskolaszéki jegyzőkönyvek

Nagyboldogasszony Plébánia Irattára, Csongrád - NPI

Váci Püspöki és Káptalani Levéltár

Acta Parochiarum Csongrád – VPL APar. Cs.

Acta Privatorum Csongrád – VPL APriv.